
Pauli Arola

Kadotettu, säilytetty ja uudelleen löydetty kotiseutu. Perinne ja nuoret Rautulaisten lehdessä vuosina 1958–2016

Tausta ja tarkoitus

Vuonna 1952 Heikki Wariksen johdolla julkaistun siirtoväen sopeutumistutkimuksen mukaan karjalaisen siirtoväen sulautuminen Suomen muuhun väestöön oli hyvää vauhtia tapahtumassa.¹ Vaikka nuorten vieraantumista karjalaisuudesta pidettiin tuolloin todennäköisenä, 2010-luvulla siirtokarjalaisten järjestöt toimivat kuitenkin aktiivisesti. Niiden toimintaan osallistuneiden joukossa on suuri määrä sellaisia, jotka eivät ole eläneet lapsuuttaan tai nuoruuttaan menetetyssä Karjalassa. Nuorten aktivoimisesta perinteen säilyttämiseen kirjoitettiin siirtoväen lehdissä yleisesti. ”Nuoret” merkitsivät kirjoittajille yleensä kahta asiaa, aikuisikänsä muualla kuin Raudussa eläneitä tai alle 30-vuotiaita.

Tässä artikkelissa tutkitaan yhdessä Karjalan kannaksen pitäjälehdessä, *Rautulaisten lehdessä*, vuodesta 1958 vuoden 2016 alkuun julkaistua kirjoittelua menetetyn Raudun muistojen säilyttämisestä ja nuorten aktivoimisesta perinne- ja muisteluyhteisön jäseniksi. Lähtökohtana on lehdessä toistuvasti esitetty ajatus, että nuoriso on unohtanut rautulaisen kotiseutunsa.

Suuri osa luovutetussa Karjalassa julkaistuista sanomalehdistä lakasi pian Karjalan menettämisen jälkeen ilmestymästä. 1940-luvun puolivälistä lähtien alkoi kuitenkin ilmestyä niin sanottuja pitäjälehtiä, joista tuli *Karjala-lehden* ohella siirtoväen yhteyksien ylläpitäjiä ja perinteen säilyttäjiä.² Lehdet voidaan rinnastaa lähinnä paikallislehtiin, joista ne erottuvat kuitenkin harvemman ilmestymistiheydensä

ja karjalaisen perinne- ja muisteluisältönsä perusteella.³ Vain *Jaakimian Sanomat* ja *Parikkalan Sanomat* jatkoivat ilmestymistään paikallisina uutislehtinä.⁴ *Rautulaisten lehden* voi tulkita sisältönsä perusteella karjalaisen perinne- ja muistelu-yhteisön julkiseksi foorumiksi, jossa rautulaisiksi itseään pitävät jakavat kokemuksiaan ja pitävät yllä perinteitä, joita he haluavat säilyttää.⁵

Rautulaisten lehden valitseminen tutkimusaineistoksi perustuu kirjoittajan omaan paikallistuntemukseen ja lehden vuosikertojen vaivattomaan saatavuuteen. Subjektiiivisten valintakriteerien vaikutusta lieventää se, että saman laajuiset karjalaiset pitäjälehdet muistuttavat toisiaan. Keskittyminen yhteen lehteen mahdollistaa melko tarkan ajallisen ja paikallisen vertailun. Artikkelissa seurataan muutoksia, joita perinteen siirtämistä nuorille koskevassa kirjoittelussa tapahtui, kun luovutetussa Karjalassa kasvaneiden rautulaisten tilalle tuli Karjalan menettämisen jälkeen aikuistuneita. Kirjoituksessa pyritään osoittamaan, että huoli kotiseudun unohtamisesta oli huolta yhteiskunnan muuttumisesta ja rautulaisyhteisön säilymisestä. Samalla osoitetaan, että yhteisössä tapahtui kuitenkin luonnollinen sukupolven vaihdos. Voimistunut kotiseutumatkailu ja Neuvostoliiton hajoaminen aktivoivat sotien jälkeen syntyneet kiinnostumaan oman sukunsa juurista ja ottamaan omakseen rautulaisyhteisön vakiintuneen muistelukulttuurin.⁶

Rautulaisten lehteen perustuvan tarkastelun tukena ovat Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkiston Kotiseutumatkat (1992) ja Aikapyörällä Karjalaan (2007) -keräyksiä julkaistut tulokset. *Rautulaisten lehden* sisältöä vertaillaan pääpiirteittäin viiteen muuhun pitäjälehteen. Lehden ja sen taustajärjestöjen suhteet, toimituksen henkilökysymykset ja toimituspolitiikan laajempi pohtiminen jäävät tämän artikkelin ulkopuolelle. Viitattaessa lehden artikkeleihin viitataan yleensä kirjoittajaan. Jos tämä tieto ei ole olennainen, viitataan vain lehden numeroon ja sivuun.

Rautulaisten lehti siirtokarjalaisten yhdysiteeksi

Rautulaisten lehti perustettiin vuonna 1958 Rautulaisten pitäjäseuran ja Rauta-Säätiön kokouksessa Mikkelissä.⁷ Etusivullaan Hannu Iha-

laisen toimittama lehti määritteli itsensä ”yhdyssiteeksi hajallaan asuvien karjalaisten välillä”. Sen tarkoitus oli tarjota ”kuvia ja kirjoituksia rautulaisten menneisyydestä ja nykyisyydestä”. Vuoden 1958 aikana lehden levikkialueeksi muodostui Raudun asukkaiden sijoitusalue, Mikkelin lääni, sekä Helsinki. Hajallaan asuvan siirtoväen yhteydenpidon tarve oli ilmeinen.⁸

Lehden ensimmäisiä numeroita leimaa kotiseudun menettäminen ja koti-ikävä. Raudun maisemat paikannimien ovat entisestä kotiseudustaan kirjottaville tärkeitä. Runoilijat kirjoittavat lapsuudesta, pihapoluista ja haudoista.⁹ Joulunumerossa, joka tulevina vuosina muistutti 1950-luvulla suosittuja joululehtiä, julkaistiin muistoja Raudusta ja lukuisia runoja.¹⁰ Lehdessä arveltiin, että nuorten on helpompi sopeutua uusiin oloihin, mutta vanhempi väki oli edelleen sidoksissa kotiseutuunsa Rautuun.¹¹ Kiinnostus menetetyn Raudun eli neuvostoliittolaisen Sosnovon oloihin oli kuitenkin pysyvää. Entisestä kotiseudusta kirjoitettiin tunteella, mutta Neuvosto-Karjalasta varoen.¹²

Vaikka lehden sisältöä leimasi menetetyn Karjalan kaiho, sen sivuilla kerrottiin merkkipäivä uutisten ja kuolinuutisten lisäksi myös sopeutumisesta uusiin oloihin. Uusilta asuinsijoiltamme -otsikolla julkaistiin kuvia siirtoväen uudistaloista ja kerrottiin maataloista, joita vertailtiin luovutetun Karjalan oloihin. Uuden kodin rakentaminen oli saavutus, joka välitti lukijalle viestin: näin hyvin rautulaiset ovat uusilla asuinsijoillaan selviytyneet.

Rautulaisten lehti lienee ollut pitäjälehtenä keskikokoinen tai hiukan sellaista suurempi. Vuonna 1964 lehden painos oli 1450 kappaletta.¹³ Enimmillään lehteä julkaistiin kymmenen, joskus yksitoistakin numeroa vuodessa.

Rautulaisuus uhattuna – missä on nuorisio?

Siirtoväen asuttamisvaihe oli jo 1960-luvulle tultaessa päättynyt ja elämä suurelta osilta vakiintunut. Tarvetta samanlaiseen siirtoväen edunvalvontaan ja yhteydenpitoon kuin 1940- ja 1950-luvuilla ei enää ollut. Karjalaisen siirtoväen vanhin osa, 1900-luvun alkuvuosina syn-

tyneet, olivat tulossa eläkeikään eivätkä 1920- ja 1930-luvuilla syntyneet olleet vielä ottaneet ehdotonta johtoasemaa.

Vuosina 1966–1975 *Rautulaisten lehden* tilaajamäärä alkoi jyrkästi laskea. Vuonna 1975 levikiksi arvioitiin 730 kappaletta.¹⁴ Lehteä julkaistiin enää noin kuusi numeroa vuodessa. Uusi päätoimittaja Teuvo Kuparinen oli Helsingistä. Nyt Helsingin Rautuseuran painoarvo kasvoi lehteä kustantaneen Raudun pitäjäseuran rinnalla. Samalla lehden persoonallinen suhde Rautuun oheni.¹⁵ Kun Kuparinen luopui tehtävästään parin vuoden kuluttua, uudeksi toimittajaksi tuli vuonna 1968 Raimo Naumanen. Se tarkoitti lehden siirtymistä Kuopioon ja toimituskunnan vaihtumista.¹⁶ Sivutoiminen toimitustyö oli *Savon Sanomien* toimittajien käsissä. Painatuskulujen kanssa kamppailleen lehden taloudellinen tilanne alkoi kohentua.¹⁷

Tässä suppeassa artikkelissa on vaikea arvioida, mistä lehden kriisi pohjimmitaan johtui. Lehtitietojen perusteella näyttää siltä, että rautulaisten rintama oli 1960-luvun alkupuolella hajoamassa. Rautulaisten pitäjäseura sai osakseen ankaraa kritiikkiä siitä, että sen toimintaan osallistui aktiivisesti vain 15–20 henkeä. Tässä suhteessa Helsingin Rautuseura näyttää olleen vireämpi. Vaikka joka toinen vuosi järjestetyille pitäjäjuhlille tuli tuhatpäinen joukko tapaamaan tuttuja, ei nuoria saatu houkutelua seuran toimintaan.¹⁸

Vuonna 1963 Kauko Rastas ja Niilo Pusa esittivät *Rautulaisten lehdessä* vetoamuksen, jossa kehoitettiin rautulaisia saapumaan saman vuoden heinäkuussa Mikkelissä pidettävälle pitäjäjuhlille keskustelemaan ”isien perinnön” säilyttämisestä ja sen siirtämisestä seuraaville polville. Rastas arvioi tilannetta näin:

Menneiden polvien elämäkokemus, tavat ja tottumukset, kiintymys kotiseutuun ja esi-isältä saatuihin elämänmuotoihin muodostavat meille rikkaan perinnön, jonka vaaliminen ja tallettaminen jälkipolville on kaikkien rautulaisten yhteinen suuri tehtävä: Ne opettavat meidät tuntemaan omat juuremme ja itsemme. Perinteet tuovat samalla mieliimme kaikki ne, jotka ovat tehneet työtä sen hyväksi, mitä meillä nyt on. Tämä antaa meille nyt mieheksi ja naiseksi varttuneille velvoittavan ja kunniakkaan tehtävän, opettaa

lapsillemme ja lapsenlapsillemme ne elämänarvot, jotka Raudussa kasvaneille esi-isillemme antoivat elämänpohjan.

Vetoomuksen esittäjien mielestä nuoriso oli valitettavan nopeasti unohtamassa entisen kotiseutunsa. Oli korkea hetki pysähtyä ennen kuin menneisyys on tavoittamattomissa. ”Tarvitsemme jokaisen rautulaisen kodin valistavaa kasvatusta perinteiden kunnioittamiseksi ja vaalimiseksi”.¹⁹

Rautu-juhlissa pitämässään puheessa Niilo Pusa suuntasi kritiikkinsä aineelliseen hyvinvoinnin kasvuun, joka on saanut ihmiset unohtamaan entisen kotiseudun ja henkiset arvot:

Aikamme kiireinen rytmi ja mukavuuksien sekä ajanvietteiden määrättömyys ovat viemässä meitä valitettavaan ja kohtalokkaan hengen ja elämän köyhyyteen. Suurin osa ihmisistä ajattelee vain ajan tarjoamia hyödykkeitä sekä keinoja niiden tavoittamiseksi. Onnellinen se, jolla on riittävästi rahaa kaiken sen hankkimiseen, mikä voisi tehdä elämän mukavaksi ja niin kuin kuvitellaan elämysriikkaaksi. Eivät vain uskonnolliset, vaan aatteelliset ja henkisetkin arvot ovat jääneet arveluttavassa määrässä unohduksiin.

Pusan päätelmä oli selvä: ”Tämän hetken tärkein tehtävä on nuorison herättäminen rautulaisuuden asialle.”²⁰ Nuorison tehtävänä oli ottaa vastuu ja pyyteettömästi uhrautua yhteiselle asialle, rautulaisuuden säilyttämiselle. Komeasta retoriikasta huolimatta vetoomuksen lopputulos oli laiha: Raudun pitäjäseuran kokouksessa 14.7.1963 päätettiin vain tehostaa jäsenhankintaa.²¹

Juhlapuhujien ja lehteen kirjoittaneiden rautulaisaktiivien retoriikassa korostuivat kiitollisuus edellisten sukupolvien työstä. Nuoria kehoitettiin tuntemaan vastuunsa ja vaalimaan saamaansa perintöä. Kaiken perustana olivat isänmaalliset arvot ja niihin perustuva askeettinen velvollisuusetiikka. Retoriikka oli suunnattu iäkkäämmälle kuulijakunnalle, jonka oletettiin elävän vielä edellisten vuosikymmenien tunnelmissa. Yhteiskunnan muutosten keskellä eläviin nuoriin kohdistuneen kritiikin voi tulkita reaktioksi yhteiskunnan muuttumiseen. Nuorista annettu kliseinen kuva on epäilemättä pe-

räisin mediasta, joka korosti nuorten ja varttuneen väen vastakoh-
taisuutta.²²

Rautulaisten lehti pyrki kuitenkin ottamaan huomioon nuorisoky-
symyksen. Lehteen perustettiin Nuorisonurkka, mutta sitä julkaistiin
epäsäännöllisesti ja palstan sisältö jäi vaatimattomaksi.²³ Lehdessä
kerrottiin rautulaisten nuorten kokouksista sekä kannustettiin nuo-
ria tulemaan mukaan Rautu-päiville ja kirjoittamaan *Rautulaisten
lehteen*. Myös nuorten rautulaisten saavutuksista kerrottiin. Samoin
tiedotettiin valtakunnallisista Karjalan Liiton tapahtumista, kun sen
nuorisajaosto alkoi luoda yhteyksiä Karjala-seurojen nuoriso-osastoi-
hin. Lehti kertoi myös siitä, että liitto järjesti joululomalla 1967 Lah-
dessa ensimmäiset Nuorten päivät. Nuorison aktivoimiseen oli herät-
ty, mutta hajalla asuvien rautulaisten tilannetta kuvaa se, että vuonna
1871 perustettu Raudun nuorisoseura joutui vuonna 1970 lopetta-
maan toimintansa. Nuoria ei sen toimintaan enää ollut.²⁴

Millainen perintö nuorille tahdottiin antaa?

Nuorten menettämisestä huolestuneet järjestöaktiivit pitivät tärkeänä
kerätä Rautua koskevaa oikeaa tietoa ja tallentaa sitä ikään kuin tes-
tamentiksi nuorisolle. Arveltiin, että nuoremmat polvet pääsevät näin
tutustumaan perinteeseen ja oppivat sitä kunnioittamaan. Samalla
ajateltiin pystytettävän tuleville polville säilyvä muistomerkki.²⁵

1950-luvun lopulla ja 1960-luvun alussa entisten rautulaisten kes-
kuudessa tehtiin useita perinteenkeruita: Helsingin yliopiston Viipu-
rilaisen osakunnan ylioppilaat toteuttivat kotiseuduntutkimusretken,
paikannimitutkimuksen vauhdittamisesta kirjoitettiin ja *Rautulaisten
lehden* lukijoita kehoitettiin tallentamaan murrसानoja. Heitä kannus-
tettiin myös osallistumaan evakkokaskujen keruukilpailuun.²⁶ Kun
Itä-Kannaksen historian kirjoittamishanke raukesi, alueen kunnat
alkoivat tehdä omia paikallishistorioitaan. Hannes Ihalaisen vuonna
1950 julkaisemaa aikaisempaa historiateosta täydentämään laadittiin
perusteellinen Raudun historia, joka julkaistiin vuonna 1965 pitäjä-
seuran ja Rautu-Säätiön voimin sekä rautulaisten keskuudessa kerät-
tyjen varojen tuella.²⁷

Matti Kähärin ja useiden asiantuntijoiden kirjoittama *Raudun historia* esittelee eri elämänaloja ja paikallista kansanperinnettä.²⁸ Historiateoksen valmistumista seuranneen vuoden keväällä *Rautulaisten lehdessä* alkoi kuitenkin kriittinen keskustelu. Sen avasi T. Paukku. Hän vaati selitystä, miksi historiassa oli paikkansapitämätöntä, jopa loukkaavaa tietoa rautulaisista. Keskustelussa väitettiin, että puutteitensa vuoksi kirjaa ei voi antaa nuorison käsiin. Se ei antanut oikeaa kuvaa rautulaisista.²⁹

Keskustelu lehdessä jatkui kunnes historiatoimikunta ilmoitti, että kirja tarkastettaisiin. Selvien asiavirheiden ja puutteiden korjaukset julkaistiin *Rautulaisten lehdessä*, mutta valtaosa arvostelusta torjuttiin. Itse keskustelusta Raudun historiatoimikunta sanoutui irti.³⁰ Rautulaisia kehoitettiin muistelemaan historiategoksen ulkopuolelle jääneitä asioita pitäjäseuran lehdessä, jotta muistitieto säilyisi tuleville polville. Historiatoimikunta piti paikallishistoriaa virallisena Rautu-monumenttina, joka kuului kunniapaikalle jokaisen rautulaisen kotiin.³¹

Riidassa lienee ollut kysymys siitä, kenellä oli oikea käsitys menetetyistä Karjalasta. Merkittävää ei ole kirjan osakseen saama kritiikki, vaan se, että kritiikki ryöpsähti esiin hyvin tunnevaltaisesti. Lehti antoi keskustelulle tilaa eikä pyrkinyt sitä sanottavammin vaimentamaan. Keskustelu oli samantapainen kuin muukin keskustelu Karjalasta. Karjala oli ennen kaikkea tunnekysymys. Rautu ymmärrettiin lähes muuttumattomaksi maailmaksi, josta voi olla vain yksi oikea käsitys. Keskustelu kuitenkin osoitti, että kukin keskustelija muisti hiukan erilaisen kotiseudun.³² Raudun historia oli osa perintöä, joka nuorison tuli siirtää edelleen jälkipolville.

Ahkera perinteen säilyttäminen jatkui, kun *Rautulaisten lehti* palasi vuonna 1975 takaisin syntysijoilleen Pieksämäen seudulle ja sai toimittajakseen Eetu Huuhkan. Lehden painosmäärä kääntyi vähitellen kasvuun. Eros Jäsken tultua vuonna 1983 päätoimittajaksi lehteä ruvettiin nimittämään kaakkoiskannakselaiseksi heimojulkaisuksi, mikä merkitsi palaamista vanhempaan heimoretoriikkaan.³³ Vuoden 1985 alusta lehti alkoi nimittää itseään kannakselaisen perinteen vaalijaksi ja sellaiseksi se jäikin. Lehdessä julkaistiin yksityiskohtais-

ta tietoa eri kylistä, joka koottiin vuonna 1991 ilmestyneeksi *Raudun historian* täydennysosaksi.³⁴

1980- ja 1990-lukujen hiljainen sukupolvenvaihdos

Tutkittuaan vuonna 1984 lehden *Rautulaisten lehden* tilaajien ikäjakautumaa Eros Jäske päätyi siihen, että tilaajista 64 prosenttia oli syntynyt vuosien 1886–1933 välisenä aikana. Suurimman ikäryhmän muodostivat 1914–1923 syntyneet, joita oli 29 prosenttia. Sen sijaan vuonna 1934 ja sen jälkeen syntyneiden osuus oli vain 26 prosenttia koko tilaajakunnasta. Kaikkein vähiten oli vuosien 1934–1939 välillä syntyneitä, joiden osuus jäi vain 4 prosenttiin tilaajista.

Selvitystä voi pitää suuntaa-antavana, vaikka siinä toteutettu luokittelu ei ole täysin johdonmukainen.³⁵ Valtaosa tilaajista oli Karjalassa kasvaneita. Pienimmän tilaajaryhmän jäsenet kuuluivat sen ikäluokan nuorisoon, joka halusi Heikki Wariksen mukaan mahdollisimman nopeasti sopeutua uuden asuinseutunsa oloihin. *Rautulaisten lehdessä* epäiltiin, että tuo 1930-luvun menetetty ikäluokka oli joutunut sodan jälkeen kyllästymiseen saakka kuuntelemaan vanhempiensa Karjalan kaihoa. 1940-luvulla ja sen jälkeen syntyneiden tilauksia pidettiin ilahduttavana ja lupaavana ilmiönä. Osa tilauksista saattaa selittyä sillä, että vanhemmat ja isovanhemmat kustansivat lehteä jälkeläisilleen.³⁶ Vuonna 1986 painosmäärä oli kohonnut 1200 kappaleeseen.³⁷ Levikkialue laajeni seuraavien vuosikymmenien aikana niin, että vuonna 2000 asiamiesverkosto peitti koko maan, vaikka se oli tiheimmillään Vaasa–Jyväskylä–Varkaus-linjan eteläpuolella.

Jäske julkaisi myös professori Leo Paukkusen tietojen pohjalta vuoden 1983 lopun tilanteen mukaisen selvityksen Raudussa ja muutamissa muissa Kannaksen kunnissa syntyneiden asuinpaikoista Suomessa. Raudussa syntyneitä oli vielä 3567 henkeä, mutta suunta oli laskeva. Tämä selvitys yhdessä lehden asiamiesverkoston kanssa osoittaa rautulaisten asettuneen asumaan melko laajalla alueella pääasiassa Etelä- ja Keski-Suomeen.³⁸

Mitä laajemmalle alueelle rautulaiset levittäytyivät, sitä ongelmallisemmaksi muodostui rautulaisten paikallisen yhdessäolon järjestämi-

nen. Jäske teki aloitteen, jonka mukaan yhdessäoloa voisivat järjestää paikalliset yhdyshenkilöt, jotka voitaisiin nimetä viimeisten rauhanvuosien koulupiirien mukaan. Näin todella tehtiin, ja koulupiirien yhdyshenkilöiden luettelo julkaistiin lehdessä. Idea osoittautui toimivaksi, ja vielä 2016 entiset rautulaiset kokoontuvat koulupiireittäin. Tosin piirien aktiivisuudessa on huomattavaa eroa.³⁹

Huolestuneita puheita ja kirjoituksia ei suunnattu nuorille itselleen vaan omien järjestöjen aikuisjäsenille ja lehden lukijoille. Huolta perinteen katoamisesta ja nuorison piittaamattomuudesta tarvittiin ilmeisesti omien joukkojen hengen nostattamiseksi. Mikäli lehdessä tehdyt vaikutusyritykset olisi suunnattu nuorille, ne olisivat esimerkiksi saman ajan nuorisomainontaan verrattuna olleet vanhahtavia ja kömpelöitä.⁴⁰ Huoli yhteiskunnan muuttumisesta ja perinteen sekä rautulaisyhteisön katoamisesta oli kuitenkin aito. Mitä enemmän aikaa kului, sen kauempana oli entinen kotiseutu ja sitä vaikeampaa oli kotiseudun perinteen ylläpitäminen sekä nuorten aktivoiminen laajoille alueille levittäytyneiden rautulaisten keskuudessa.

Vielä vuonna 1980 kirjailija Eeva Kilpi ennusti karjalaisuuden katoamista. Yhteyden saaminen nuorempiin ikäluokkiin ei ollut järjestöaktiiveja tyydyttäneellä tavalla onnistunut. Se oli hankalaa, koska rautulaisaktiivit pitivät nuorisoa yhtenä hahmottomana ryhmänä eivätkä ottaneet huomioon esimerkiksi alueellisia, koulutuksellisia tai sosiaalisia eroja. Myös sukupuolten välillä oli kulttuurieroja, jotka vaikuttivat perinne- ja muistelu yhteisöihin suhtautumiseen.⁴¹ Nuorten hahmoton joukko sai rautulaisaktiivien puheissa ja kirjoituksissa ominaisuuksia mediasta, mainonnasta ja populaarikulttuurista, joka levittäytyi yhteiskunnan rakennemuutoksen mukana ja uhkasi maaseudun perinteistä elämänmuotoa, jota menetetty Rautu osaltaan edusti.⁴²

Olennaista nuorten aktiivisuuden arvioimisessa ei ole Rautuseuran jäsenistön ikäjakautuma, vaan keskeisten vaikuttajien, Raudun pitäjäseuran hallituksen ja *Rautulaisten lehden* toimihenkilöiden, ikä. Heidän joukkonsa nuortui 1980- ja 1990-lukujen kuluessa lähes huomaamattomasti. Sekä *Rautulaisten lehden* toimituskuntaan että pitäjäseuran hallitukseen valittiin vähitellen myös sellaisia, jotka eivät

olleet syntyneet Raudussa. Vuonna 1996 seuran hallituksen kymmenestä jäsenestä vain kolme oli enää syntyperäisiä rautulaisia. Nuorimmat neljä olivat syntyneet 1950-luvulla ja vanhimmat neljä 1920- ja 1930-luvuilla. Kaikilla oli kuitenkin rautulaisia sukujuuria.⁴³

Vuonna 1992 *Rautulaisten lehti* sai uuden päätoimittajan, Mikkelin seudulta kotoisin olleen Paavo Palsan. Vaikka hän ei ollut syntynyt luovutetussa Karjalassa, olivat hänen juurensa Muolaassa. Palsan yllättävän kuoleman jälkeen vastaavaksi toimittajaksi tuli Mauri Maisonen ja toimittajaksi Jaana Anttonen. Luonnollinen sukupolven vaihdos oli siis todellisuudessa lähtenyt käyntiin, vaikka nuorten aktiivisuutta pidettiin vähäisenä.⁴⁴

Kun Raudussa syntyneitä oli entistä vähemmän, lehdessä otettiin tavaksi mainita, kuka oli kolmannen tai neljännen polven rautulainen ja mitä sukua hän oli. Rautulaisuus määräytyi nyt enemmän sukutaustan kuin entisen kotiseudun tai evakkouden perusteella. Lehti julkaisi selostuksia sukukokouksista ja koulupiirien tapaamisista, joissa vetäjät vähitellen nuortuivat. Lyhyen päätoimittajakautensa alussa Palsa toivoi lehteen artikkeleita 1940- ja 50-luvuilla tapahtuneesta sopeutumisesta uusille asuinsijoille. Toive ei kuitenkaan toteutunut. Jälleenrakennuskausi oli karjalaisille yhteinen, mutta ei samalla tavalla yhdistävä kuin menetetty Rautu.

Muistelu yhteisön jäsenet halusivat paikantaa itsensä luovutettuun Karjalaan. Siksi lehden sisältö säilyi samantapaisena kuin aikaisemminkin. Siinä esiteltiin kansalaissodan, talvi- ja jatkosodan tapahtumia, evakkomatkoja, sotien välisen ajan vanhoja tapoja, paikallista murrenastoa ja perinneruokia. Muistokirjoitukset laajenivat henkilöesittelyiksi ja merkkipäivä uutiset pieniksi haastatteluiksi menneistä ajoista.⁴⁵

Kotiseutumatkailijat löytävät esivanhempiansa Raudun

Neuvostoliiton hajoaminen vuonna 1991 vaikutti mullistavasti Karjalan siirtoväkeen. Aikaisempina vuosikymmeninä vaiettuja ajatuksia luovutettuun Karjalan takaisin saamisesta nostettiin keskustelun kohteiksi *Rautulaisten lehdessä* ja jopa eduskunnassa. Valtion johto suhtau-

tui puheisiin viileästi, mikä aiheutti ilmeisen pettymyksen.⁴⁶ Olennaista kuitenkin oli, että Karjalasta oli tullut yleisen ja myös sotaa ja Karjalan menettämistä kokemattomien nuorten mielenkiinnon kohde.⁴⁷

Kun jo vuonna 1988 ennen Neuvostoliiton hajoamista vapaa matkustaminen Karjalaan oli tullut mahdolliseksi, heräsi entistä suurempi halu käydä itärajan takana katsomassa, millaiset olot entisellä kotiseudulla vallitsivat. Seuramatkailu oli 1970-luvun aikana Suomessa ratkaisevasti kasvanut, ja matkailemisesta oli tullut koko kansan huvi. Hiukan ennen Neuvostoliiton hajoamista itään suuntautunut matkailu oli huipussaan. Vanhimmat rautulaiset eli vuosisatojen vaihteessa syntyneet eivät oikein päässeet mukaan tähän matkailuinnostukseen, toisin kuin jälleenrakennuksen ja elintason nousun kokeneet 1920- ja 1930-luvulla syntyneet.

Raudun matkoja järjestivät muun muassa Mikkelin Matkatoimisto ja matkatoimisto Savonia. Oppaina ja ryhmien vetäjinä oli rautulaisseurojen aktiiveja, kuten Mauri Maisonen tai Markku Paksu, josta tuli sittemmin Raudun pitäjäseuran puheenjohtaja ja *Rautulaisten lehden* vastaava toimittaja. Kotiseutumatkailusta ja menetetyt Karjalan ennallistamisesta tulikin 1990-luvulla ja 2000-luvuilla rautulaisyhteisön keskeinen toimintamuoto. *Rautulaisten lehdessä* selostettiin matkoja ja haastateltiin mukana olleita.⁴⁸

Kotiseutumatkailusta muodostui karjalaista siirtoväkeä yhdistävä ja rautulaisyhteisöä kiinteyttävä seikka. Tutustuttuaan kotiseutumatkailijoihin Sosnovon asukkaat ottivat heidät hyvin vastaan. Käytännön apua tuli esimerkiksi vanhojen hautausmaiden kunnostamiseen, josta tuli entisten rautulaisten talkoomatkojen keskeinen tavoite. Rautulaiset pystyttivät myös muistomerkkejään Sosnovoon. Heidän juhliiaan vietettiin paikallisella kulttuuritalolla.⁴⁹

Rautulaisten lehti, jossa oli edellisten vuosikymmenien aikana ollut varsin vähän henkilöhaastatteluja ja niukasti matkakuvauksia, alkoi vuodesta 1994 lähtien julkaista niitä lukuisissa numeroissa. Henkilöhaastattelut ja matkakuvaukset tehtiin lehden omia tarpeita varten. Useissa tapauksissa haastatellut henkilöt kertovat, miten kiinnostus Karjalaan sai alkunsa ja miten kävijät kokivat ensimmäisen vierailunsa Kannaksella.

Vuosilta 1992–2016 on poimittu harkinnanvaraisena näytteenä tarkasteltavaksi 6 henkilöhaastattelua ja 18 matkakuvausta, joissa kerrotaan luovutettuun Karjalaan kohdistuvasta mielenkiinnosta ja sen heräämisestä. Joukossa on kaksi sukutapaamisen kuvausta, jotka sisältävät henkilökohtaisia matkakokemuksia. Henkilöhaastattelut ja matkakuvaukset ovat ajalta, jolloin sodan jälkeen syntyneet olivat luomassa suhdettaan Rautuun.⁵⁰ Haastattelusta tai matkakuvauksesta ilmenee harvoin kokemuksistaan kertovien ikä, mutta sisällön perusteella kaikki tähän mukaan otetut kertojat ovat eläneet aikuisikänsä muualla kuin Raudussa.

Yhdessätoista kuvauksessa muistellaan vanhempien ja erityisesti isovanhempien kuvauksia Raudusta. ”Mummon tarinoista tuli selväksi, missä on oikea koti, kuka sen on vienyt, keitä ovat miehet kamarin valokuvissa ja miten heidän kävi sodassa.”⁵¹ Yhdessä kuvauksessa isoisä selostaa lapsenlapsilleen oloja Karjalassa. Evakkomatalla hevoskärryissä syntynyt isoisä on tyytyväinen, kun vanhimmat tyttärens pojat ovat kiinnostuneet Karjalasta.⁵² Kolmelle henkilölle edellisten polvien puheet eivät tunnu merkitsevän kovin paljon. Kahden 1980 ja 1984 syntyneen nuoren leipomoyrittäjän tavoin he ovat enemmän kiinnostuneita tulevaisuudesta kuin menneiden muistelemisesta.⁵³

Hiukan yli puolet tutkituista, 12 henkilöä, korostaa Rautuun tehdyn kotiseutumatkan merkitystä virikkeen antajana. Oli juhlallista seisoa isovanhempien kotipihalla ja kastautua samaan jokeen, jossa vaarikin oli lapsena kastellut jalkojaan. Matkalla on monen mielestä suuri vaikutus tunteisiin. Kyseessä on ennen kaikkea kokemus, joka auttaa oman identiteetin eheytymistä ja helpottaa joistakin matkan aiheuttamista pettymyksistä huolimatta yhteyden löytämistä aikaisempiin sukupolviin.⁵⁴

Neljässä kuvauksessa kotiseuturetkelle on lähdetty suvun Raudussa nuoruutensa viettäneen iäkkään henkilön mukana suurella joukolla. Joskus on vietetty perhejuhlia Raudun matkalla. Yksi suku ilmoitti järjestäneensä sukukokoukset ensimmäisen Raudun matkansa jälkeen aina Raudussa. Matkoilla, joissa oli mukana edellisiin polviin kuuluneita ja Raudussa asuneita, on vahva tunne siitä, että perinteen vaalimistehtävää siirretään seuraavalle sukupolvelle ja Karjalaa ennallistetaan.⁵⁵

Rautulaisten lehdessä matkailijoiden myönteiset kokemukset korostuvat ja kriittisiä äänenpainoja on vähän. Selvin vierauden tunne on Skotlannissa opiskelevalla 22-vuotiaalla suomalaismiehellä, joka kiinnittää huomiota eniten Karjalan alkeellisiin oloihin. Frankfurtissa Saksassa kasvanut nuori nainen, joka on tullut Raudun matkalle äitinsä mukana katsomaan tämän vanhaa kotiseutua, haluaa säilyttää yhteyden sukulaisiinsa, mutta Rautu näyttää jäävän hänelle vieraaksi.⁵⁶

Muutamassa *Rautulaisten lehden* haastattelussa ja matkakertomuksessa kiinnostus omiin juuriin on herännyt jonkin muutoksen seurauksena. Kolmessa tapauksessa kiinnostus Karjalaan syntyi vanhempien tai isovanhempien kuoltua. Yksi kiinnostui sukujuuristaan, kun hänelle syntyi omia lapsia. Yhdessä tapauksessa liikkeellepaneva tekijä oli esine, sukuperintönä saatu valokuva-albumi.⁵⁷

Kun matkakertomuksia vertaa vuonna 1992 toteutetun Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kotiseutumatkat -keruun ja vuonna 2007 toteutetun Aikapyörällä Karjalaan-keruun tuloksia esittelevän *Kaupaus Karjalaan* -teoksen sisältöön, voi havaita ilmeisen yhtäläisyyden: Kotiseutumatka olivat useille mukana olleille samanlainen kokemus, josta *Rautulaisten lehdessä* kirjoitettiin. Leena Laineen teoksessa on runsaasti 1920- ja 1930-luvuilla syntyneiden matkakokemuksia, mutta *Rautulaisten lehdessä* korostuvat nuoremmat ikäluokat. Lehti halusi epäilemättä korostaa, että Rautu ja Karjala elivät nyt nuorillekin.⁵⁸ Matkailijoiden kertomuksissa korostuu matkailijoiden väkevä tunnekokemus, kun vierailu suuntautui omille tai suvun entisille asuinsijoille.⁵⁹

Muistelijat harvenevat, sukumuistot vahvistuvat ja muistelukulttuuri säilyy

Rautulaisten lehti oli syntyessään ilmeinen muistelu-yhteisön muodostama julkinen foorumi. 1960- ja 1970-lukujen aikana sen suurimmaksi ongelmaksi muodostui rautulaisten levittäytyminen laajalle alueelle, nuorison vieraantuminen rautulaisuudesta ja eripura siitä, miten menetettyä Rautua tuli muistella. Taustajärjestöjen olemassaolo ja toimijoiden aktiivisuus takasivat sen, että ajoittaisista vastoinkäymisistä selvittiin, vaikka yhteiskunta muuttui.

Kun muisteluyhteisö säilytti vakiintuneet tapansa ja suuntautui selvästi menneisyyteen, siinä oli hyvin vähän tilaa nuorille eli 1930-luvun lopulla ja 1940-luvuilla syntyneille, jotka asuminen uusilla asuinsijoilla ja yhteiskunnan nopea muuttuminen veivät mukanaan. Ajan mittaan Karjalassa eletyn nuoruuden ja evakkomatkan kokenut sukupolvi harveni. Vuosituhansien vaihteen jälkeen sen nuorimmatkin jäsenet olivat siirtymässä eläkkeelle. Tämä merkitsi joko väistämätöntä karjalaistoiminnan hiipumista tai sukupolvenvaihdosta.

Retoriikallaan nuorten passiivisuudesta ja heidän herättämisestään *Rautulaisten lehti* ja siihen kirjoittaneet aktiivit halusivat kiinteyttää rautulaisyhteisöä ja varmistaa sen säilymisen. Käsitys passiivisuudesta perustui ilmeisesti mediassa esitettyihin näkemyksiin ja yhteiskunnan muuttumiseen kohdistuneeseen huoleen. Nuorten osallistuminen rautulaisyhteisön toimintaan oli mahdollista sen vakiintuneilla ehdoilla. Päävastaisista väitteistä huolimatta aktiivisia nuoria löytyi kuitenkin myös perinnetoimintaan, vaikka sitä ei voinut nuorten ehdoilla toteuttaa. 1980-luvulta 2000-luvulle ulottuvana aikana tapahtui hiljainen sukupolvenvaihdos. Muistelijapolven ikääntyminen raivasi tilaa nuoremmille, joita oli rekrytoitava mukaan, jos toiminnan haluttiin jatkuvan.

Neuvostoliiton hajottua Karjala alkoi tuntua uudella tavalla kiinnostavalta. Nekin, jotka eivät olleet kasvaneet aikuiseksi Karjalassa, alkoivat ikääntyessään ja edellisen polven väistyessä etsiä juuriaan. Vilkastuneen kotiseutumatkailun ansiosta vanhempien ja isovanhempien muistot alkoivat elää myös nuoremmille. Tämä teki mahdolliseksi eri-ikäisten rautulaisten kohtaamisen ja kokemusten kiinnittymisen paikkoihin, joista edellinen polvi oli kertonut ja joihin nyt päästiin tutustumaan.⁶⁰

Rautulaisten lehden sisältö pysyi kuitenkin ennallaan. Vielä vuonna 2016 lehden kirjoitukset käsittelevät vuotta 1918, sotien välisen ajan Rautua, sen menettämistä sotavuosina ja evakkoutta. Muistelijoita on entistä harvempia, mutta aiheista kirjoitetaan silti paljon. Aikaisemmin ilmestyneitä artikkeleita julkaistaan uudelleen. Vuosikymmenien kuluessa rautulaisyhteisö on vakiinnuttanut lehteensä muistelukulttuurin, jossa edelleen toistuvat samat aihepiirit. Sama piirre näyttää olevan muissakin luovutetun Karjalan pitäjälehdissä.⁶¹

Muisteluyhteisön jäseniä yhdistävät omat tai aikaisempien polvien kokemukset ja niiden tulkinnat. Näistä muodostuu heidän omien kokemustensa ja muistojensa tulkintakehikko. Identiteetin kannalta tärkeät asiat kuten rautulainen syntyperä, sotavuodet, Karjalan menettäminen ja evakkous, liitetään kuitenkin 2000-luvulla entistä enemmän osaksi omaa sukutarinaa, kun henkilökohtainen yhteys menetettyyn Karjalaan heikkenee.

Karjalan tai Raudun sitkeän muistelemisen voi tulkita yksinkertaisimmin siten, että muistelemisen palvelee muisteluyhteisön jäseniä itseään. Yksittäisten ihmisten tarpeiden kannalta on usein kyse rautulaisyhteisön jäsenenä tapahtuvasta identiteetin rakentamisesta. Yhteisön säilymistä edistää sen jäseniä yhdistävä muistelukulttuuri. Rautalaisperinteen säilyttämiseksi ponnistelleet haluavat myös elämäntyönsä säilyvän seuraaville polville.⁶² Tämän takia Raudusta muuttaneet ja heidän toisen tai kolmannen polven jälkeläisensä voivat yli 70 vuotta Karjalan menettämisen jälkeen nimittää itseään rautulaisiksi, pitää kokouksiaan vuoden 1939 koulupiirien mukaisesti ja kirjoittaa lehdessään asioista, jotka ovat tapahtuneet heidän esivanhemmilleen. Kuten monet aikaisemmat polvet, ovat Karjalan menettämisen jälkeen syntyneet löytäneet vanhempiensa ja isovanhempiensa muistot, niiden maantieteellisen ympäristön ja liittäneet ne osaksi sukunsa muistitietoa.

Viitteet

- ¹ Siirtoväkeä oli 420 000, josta suurimman osan muodostivat karjalaiset. Heidän etujensa valvojaksi perustettiin Karjalan Liitto, josta vuosikymmenien mittaan kehittyi karjalaisjärjestöjen kattojärjestö ja karjalaisuuden ylläpitäjä. Sillä on useita piirejä ja jäsenjärjestöinä ns. pitäjäseuroja, sukuseuroja, musiikkiyhdistyksiä sekä muutamia säätiöitä. Liiton toiminta kohdistui alun alkaen siirtoväen korvausasioiden edunvalvontaan, mutta ajan mittaan siitä tuli kulttuuri- ja harrastustoiminnan ylläpitäjä. Raninen-Siiskonen 1999, 195–201.
- ² Waris ym.1952, 316–317; Santonen 1985, 155.
- ³ Aalto & Santonen 1985, 14–16. Paikallislehtenä pidetään 1–3 kertaa viikossa yhden tai muutaman kunnan alueella ilmestyvää tilattavaa paikallista uutislehteä. Luovutetun Karjalan pitäjälehdet eivät täytä kaikkia paikallislehden ehtoja. Vaikka esim. Koiviston Viesti on toisinaan luokiteltu aikakauslehdeksi, harva pitäjälehti on kuitenkin rinnastettavissa järjestölehtiin tai pienryhmälehtiin.

- ⁴ Vanhin pitäjälehti on Kurkijokelainen. Karjalan Liiton rekisteristä lehtiä on kolmisenkymmentä. Hietanen 2014, 21. Jaakkiman Sanomat lopetti ilmestymisensä vuonna 1960, mutta elvytettiin myöhemmin perinlehtenä.
- ⁵ RL 1958–2016, passim. Lehden antama kuva menetetyistä kotiseudusta on samanlainen kuin siirtoväen muukin muistelukerronta. Raninen-Siiskonen 1999, 78–96, 101–111.
- ⁶ Lehti- ja muistitietoaineistostaan sekä tutkimuksen kohteen paikallisuudesta huolimatta artikkeli ei ole lehdistöhistoriaa, perinteentutkimusta eikä maantieteellistä tai kulttuurista paikallisuuden tutkimusta. Esim. Fingerroos 2010, 21–23.
- ⁷ Pöytäkirjanote Raudun pitäjaseuran kokouksesta 23.3.1958, 9 §. RL 1958 (1), 3. 1950-luvulla perustetuista lukuisista paikallislehdistä: Santonen 1985, 115.
- ⁸ RL 1958 (4), 2. Välittömiä yhteyksiä pystyttiin pitämään vain lähellä asuviin, muihin postin välityksellä. Liikenne- ja tietoliikenneyhteyksiä pitivät yllä pääasiassa junat, linja-autot, sanomalehdet, radio ja vähitellen televisio. Kaukopuhelinliikenne oli pitkään käsivälitteisten keskusten varassa. Julkaisujen ohella paikallinen järjestötoiminta olikin merkittävää. Raninen-Siiskonen 1999, 116, 201–204. Useiden paikallislehtien ja siirtoväen pitäjälehtien levikistä on ennen 1980-lukua vaikea saada luotettavaa ja vertailukelpoista tietoa.
- ⁹ RL 1958 (1), 2–3; 1958 (2), 2 ja 1958 (3), 2–3 ja 12. Vrt. Raninen-Siiskonen 1999, 107. Lehden aihepiirit ovat tuttuja muista siirtokarjalaisten lehdistä. Vrt. Kurkijokelainen 1949–1960; Suvannon seutu 1957–1960.
- ¹⁰ RL 1959 (11), passim.
- ¹¹ RL 1958 (2), 2–3.
- ¹² RL 1958 (1), 3, (2), ja (3), 7; 1959 (7), 6; 1961 (6), 6; 1962 (7), 3–4; 1964 (2), 5–7; 1964 (6), 14–15; 1965 (10), 6–8; 1967 (5), 9; 1972 (6), 9–10; 1975 (3), 4–6; 1978 (1), 5–8.
- ¹³ Esim. RL 1966 (7), 7; Santonen 1985, 155.
- ¹⁴ Huuhka 1978, RL 1978 (1), 3. Muillakin siirtokarjalaisten lehdillä oli 1960-luvulla levikki- ja talousvaikeuksia. Paikallislehdissä alle 1000 kappaleen levikki ennakoi lehden elinmahdollisuuksien ehtymistä. Aikakauslehtien osalta kriisi koski 1960–1970-luvulla erityisesti pienryhmälehtiä. Santonen 1985, 118, 155 ja 163; Kallio 1992, 300–302.
- ¹⁵ RL 1966 (6), 3; RL 1968 (1), 1 ja 5.
- ¹⁶ Anon. 1973. RL 1973 (6), 11.
- ¹⁷ RL 1968 (8), 11; 1970 (3), 2.
- ¹⁸ Asomaa 1963, RL 1963 (6), 2–3. Lehdessä todettiin tilanteen arvostelijoille: ”Miksi ette kasvata sellaista nuorisoa, joka väsyisi ja kuitenkin kykenisi pitäjäjuhlrat järjestämään vaikkapa joka vuosi?” RL 1963 (5), 2–3; Raninen-Siiskonen 1999, 204–206.
- ¹⁹ Rastas & Pusa 1963, RL 1963 (6), 4.
- ²⁰ Pusa 1963, RL 1963 (7), 4–5.
- ²¹ RL 1963 (7), 2.

- ²² Pusa 1960, RL 1960 (6), 2; RL 1964 (4), 2. Vastakohtaksi ihanteellisuudelle voi asettaa mediassa huomiota saaneen nuorisokulttuurin ja uudet kulutus-tottumukset. Ne olivat kaukana sotia edeltäneen ajan tai sotavuosien tavoista ja tyyleistä. Kaarninen 2003, 429–431; Kallioniemi 2003, 484–489; Puuronen 2003, 377–386. Ikänsä perusteella Kauko Rastas (s. 1925) ja Niilo Pusa (s. 1929) olivat tuskin kokonaan vieraantuneita nuorisosta.
- ²³ RL 1967 (1), 13; 1971 (6), 12; 1975 (1), 13–14.
- ²⁴ Paukku 1968, RL 1968 (4), 10; Asomaa 1971, RL 1971 (1), 4–7; RL 1966 (1), 11–12; 1967 (2), 15; 1967 (4), 13; 1969 (6), 3; 1969 (9), 9; 1975 (5), 9; 1977 (6), 13; 1980 (2), 1. Toive nuorison aktivoimisesta nousi esiin vielä 1990-luvulla: Virolainen 1993a. RL 1993 (3), 8. Anttonen 1993, RL 1993 (3), 9.
- ²⁵ RL 1959 (4), 2. Pyrkimys isien perinnön säilyttämiseen: Kurki 1959, RL 1959 (2), 1. Samantapaiset pohdiskelut ovat olleet muidenkin luovutetun Karjalan historiahankkeen taustana. Vrt. Fingerroos 2007, 23–24.
- ²⁶ Pusa 1959, RL 1959 (2), 11–12; RL 1959 (2), 13–14; 1959 (3), 11; 1960 (2), 7; 1963 (10), 14; 1964 (2), 14.
- ²⁷ RL 1960 (1), 2; Päätökset historiahankkeen tukemiseen: Rauta-Säätiön Valtuuskunta, Rautulaisten pitäjäseura ry 27.3.1960 RL 1960 (3), 15; RL 1960 (10), 17; 1964 (3), 4–5.
- ²⁸ Kähäri 1965, passim; RL 1966 (1), 5.
- ²⁹ Paukku 1966, RL 1966 (1), 8–9; RL 1966 (2), 12; RL 1966 (3), 2–4; 1966 (4), 4–5 ja 13; RL 1966 (5), 12–14; RL 1966 (6), 4–8.
- ³⁰ RL 1967 (6), 7–8.
- ³¹ Pusa 1967, RL 1967 (3), 2, 4–5; Kunniapaikalla pidettävänä arvoteoksena ja tulevien polvien tiedonlähteenä pidettiin kaikkia Raudun historiateoksia: Vrt. Ihalainen 1950, Lukijalle; Kähäri 1965, 7–8; Jäske 1991, 14.
- ³² Raninen-Siiskonen 1999, 188–191; Fingerroos 2007, 23–34; Fingerroos 2012, 23–24, 41–42. Karjalaisesta identiteetistä: Lähteenmäki & Ruotsala 2007, 229 ja 243–244.
- ³³ RL 1973 (4), 2. Ymmärtävästä suhtautumisesta heimo-käsitteen käyttöön: Raninen-Siiskonen 1999, 220–223.
- ³⁴ Jäske 1991, passim.
- ³⁵ Maisonon 1985, esimerkiksi ikäluokittelu ei ole täysin vertailukelpoinen.
- ³⁶ Maisonon 1985; RL 1985 (1), 12.
- ³⁷ [Jäske] 1986b RL 1986 (6), 18.
- ³⁸ Jäske 1987b. RL 1987 (5), 82. Eniten väkeä oli Mikkelin läänissä. Suurimmat rautulaismäärät olivat Helsingissä (388), Pieksämäellä (159), Joroisissa (148) Lahdessa (130), Mikkelin maalaiskunnassa (112), Pieksämäen maalaiskunnassa (112) ja Mäntyharjulla (109).
- ³⁹ Jäske 1987a (1), 2; RL 1986 (1), 17; 2000 (6). Joitakin nimitetään nykyisin kylätoimikunniksi.
- ⁴⁰ Jäske 1986a RL 1986 (1), 2. Sopiva vertailukohde on nuorille suunnattu mainonta, joka alkaa aktivoitua 1960-luvulla. Nuoria pidettiin potentiaalisena

- mutta haasteellisena mainonnan kohteena. Heinonen 2003, 132–133; Kilpiö 2003, 144–146 ja 155–157.
- ⁴¹ Tiainen 1980, RL 1980 (1), 9–10; Aapola & Kaarninen 2004, 325, 427–433.
- ⁴² Suoninen 2000, 303–304 ja 313–317; Heinonen 2005, 163–164.
- ⁴³ RL 1996 (2), 16–17; 1996 (3), 16–17.
- ⁴⁴ RL 1992 (5), 2; RL 1992 (6), 18. Hiljainen sukupolvenvaihdos ja yhteiskunnan muuttuminen hyväksyttiin vähäeleisesti Raudun historian täydennysosassa. Sappinen 1991, passim.
- ⁴⁵ Jäske 1990, 124–125; RL 1992 (1), 2; 1992 (4), 19–20; 1992 (5), 19. Sukujuuret alkoivat kiinnostaa siirtokarjalaisia enemmän 1980-luvulla. Vuonna 2000 perustettiin Karjalaisten Sukuyhteisöjen Liitto ry.
- ⁴⁶ RL 2012 (5), 5–7; 2014 (1), 15. Esim. Paksu 1992, RL 1992 (1), 7; Paksu 1992, RL 1992 (2), 8. Pusa 1994, RL 1994 (1), 2–3.
- ⁴⁷ Fingerroos 2010, 133–148; Fingerroos 2012, 32–42.
- ⁴⁸ Lehto & Timonen 1993, 88–89; Raninen-Siiskonen 1999, 253–271; Kostiainen 1995, 21–25; Heinonen 2008, 114–116.
- ⁴⁹ RL 1992–2016, passim. Osa matkoista oli seuramatkoja, osa sukuyhteisöjen ja osa parin sukupolven yhdessä tekemiä, mutta liikkeellä saattoi olla kokonainen koulupiirikin. Esim. Virolainen 1993b, RL 1993 (4), 19–21.
- ⁵⁰ Esim. RL 1990 (5), 99–100; [Äikäs] 1994, RL 1994 (4), 12–13; Moilanen 1993, RL 1993 (3), 3–5; Lipsanen 2011a. RL 2011 (4), 3–5.
- ⁵¹ RL 1958–2016, passim. Rautulaisten lehti ei sanottavasti julkaissut henkilöhaastatteluja, muistelmia sitä enemmän. Tanhua 2012a, RL 2012 (4), 16.
- ⁵² Ristilä-Toikka 2013a, RL 2013 (2), 11.
- ⁵³ Anttonen. 1994b, RL 1994 (3), 14–15; Matikainen 2014, RL 2014 (1), 18–19.
- ⁵⁴ Palsa 1992, RL 1992 (4), 19–20. Esim. Frändilä 1993, RL 1993 (4), 8–11; Anon. 1993, RL 1993 (6), 22; Tervämäki 1994, RL 1994 (1), 23; Ristilä-Toikka 2013b, RL 2013 (2), 4–5; Rätty 2014, RL 2014 (4), 15–16.
- ⁵⁵ Pätynen 1992, RL 1992 (4), 15–16. Pirkko Pätynen matkalla oli kolme sukupolvea. Orava 2012, RL 2012 (6), 6–8. Matkailijoiden ikä vaihteli melkoisesti. Esim. Raili Partasen mukaan vuonna 1993 tehdyllä matkalla nuorimmat olivat 13-vuotiaita ja vanhin 86-vuotias. Partanen 1993 RL 1993 (3), 6–7.
- ⁵⁶ Raivo 2007, 65–66; Korpiluoma & Pätynen 2014, RL 2014 (6), 12–13; Anttonen 1994a; RL 1994 (3), 13; Lipsanen 2011b, RL 2011 (4), 6; Tanhua 2012b, RL 2012 (6), 9.
- ⁵⁷ Karjalan kokemiseen vaikuttavat ennako-odotukset ilmenevät esimerkiksi joensuulaisopiskelijoiden matkakokemuksista vuodelta 2007. Ahponen 2012, 139–150; Vesalainen 2014, RL 2014 (1), 149. Maiseman säilyminen kiinnosti muitakin: Anon. 1992. RL 1992 (3), 4.
- ⁵⁸ Lehto 2010, 8–10. Teoksessa on vain kolme rautulaista muistelija: 23, 174–177 ja 191–196. Esimerkkejä muista: 118–120, 146–157 ja 180–187. Tutkija saattaa kokea jotain samantapaista omissa työprosessissaan: Loipponen 2007, passim.

- ⁵⁹ Lehto 2010, passim. Yksitoista muistelijaa, joiden syntymäaika tunnetaan, on syntynyt sotien jälkeen. Yhteensä muistelijoita on 50,
- ⁶⁰ Fingerroos 2007, 18–19; Fingerroos 1910, 159. Lähemmin: Lehto & Timonen 1993, 88–105. Outi Fingerroosin mukaan jokainen Karjalan kävijöiden polvi on löytänyt kotiseutumatkoilta itselleen eri Karjalan. Lehto & Timonen 1993, 92–95. Kotiseutumatkat -keruun aineistoa (Muistoja Karjalasta 11) tutkineet Liisa Lehto ja Senni Timonen päätyivät siihen, että matkoja muistelleista erotuu kolme polvea: Karjalassa aktiivielämänsä eläneet, Karjalassa syntyneet ja lapsuutensa viettäneet sekä muualla kuin Karjalassa kasvaneet. Tässä artikkelissa ei voi käytetyn aineiston luonteen takia tehdä näin pitkälle menevää jaottelua.
- ⁶¹ Esim. Koiviston Viesti 2015 (1); Kurkijokelainen 2009 (21); Suvannon seutu 2014 (1) ja (7); Räisäläinen 2015 (3); Viipurin pitäjälehti 2015 (2).
- ⁶² Evakkoutta ja sotakokemuksia on pyritty tulkitsemaan sukupolvelta toiselle siirtyvinä kollektiivisina traumoina, koska niiden pohtimiseen palataan yhä uudelleen. Esim. Kuusisto-Arponen 2012, 159 ja 164–165; Kirves 2015, passim. Suurien ihmisryhmien kollektiivisten traumojen toteaminen on kuitenkin hankalaa. Yksinkertaisempi ihmisten tarpeisiin perustuva siirtoväen muistelun tulkinta puolustaa tällä perusteella paikkaansa.

Lähteet

- Rautulaisten lehti (RL) 1958 – 2016
- Anon. 1973. Toimituksen tulilta. RL 1973 (6), 11.
- Anon. 1992. Ensikertalaisen mielipide Raudussa käynnistä. Kannatti ehdottomasti käydä juurillaan. RL 1992 (3), 4.
- Anon. 1994. Kotiseutukäynnillä. RL 1993 (6), 22.
- Anttonen, Jaana 1993. Toimitus vastaa Virolaisen Valtolle. RL 1993 (3), 9.
- Anttonen, Jaana 1994a. Ilonan ensimmäinen soittokeikka. RL 1994 (3), 14–15.
- Anttonen, Jaana 1994b. Syntymäpäiväjuhlat Raudun matkalla. RL 1994 (3), 13.
- Asomaa, Kaarlo 1963. Rautulaisten pitäjäseura valokeilassa RL 1963 (6), 2–3.
- Asomaa, K[aarlo] 1971. Raudun nuorisoseura lopettanut toimintansa. RL 1971 (1), 4–7.
- Frändilä, Raimo 1993. Syntymäseutumatkalla. RL 1993 (4), 8–11.
- Huuhka, Eetu 1978. Rautulaisten lehti täyttää 20 vuotta. RL 1978 (1), 3.
- Hyyrinen, Hannu 1967. Arvoisat juhlavieraat, hyvät rautulaiset. Tervehdyspuhe Rautu-juhlilla. RL 1967 (8), 7–8.
- Jordan, Kyösti 1990. Matka entiseen Rautuun. RL 1990 (5), 112–113.
- Jäske, Eros 1986a. Rautulaisille ystävineen RL 1986 (1), 2.
- [Jäske], Eros 1986b. Toimituksen tiimoilta. RL 1986 (6), 18.

-
- Jäske, Eros 1987a. Tekemisiä. RL 1987 (1), 2.
- Jäske, Eros 1987b. Nykyiset asuinsijat. RL 1987 (5), 82.
- Jäske, Eros 1990. Rautulaisia Hämeessä. RL 1990 (6), 124–125.
- Korpiluoma, Riikka & Pätynen, Pirkko 2014. Orjansaarella vierailtu 25 vuotta. RL 2014 (6), 12–13.
- Kurki, Anna 1959. Kallis perintö RL 1959 (2), 1.
- Lipsanen, Seija 2011a. Kihuiloa aurinkoisessa Raudussa RL 2011 (4), 3–5.
- Lipsanen, Seija 2011b. Raudun matka oli lievä kulttuurishokki. RL 2011 (4), 6.
- Maisonen, Mauri 1985. Rautulaisten lehden markkinointi. RL 1985 (1), 12.
- Matikainen, Jaana 2014. Rautulaisjuurinen leipomo kisaa Suomen paras leipomo-tittelistä. RL 2014 (1), 18–19.
- Moilanen, Paula 1993. Raudussa paljastettiin heinäkuussa kolme muistomerkkiä. RL 1993 (4), 3–5.
- Nimimerkki L.K. 1994. Matka Karjalaan vuonna 1993. RL 1994 (3), 10.
- Orava, Esko 2012. Oravien matka Rautuun. RL 2012 (6), 6–8.
- Paksu, Markku 1992. Rautukuume. RL 1992 (1), 7.
- Paksu, Markku 1992. Turhaa elämointiä Karjalan karhulla. RL 1992 (2), 8.
- Palsa, Paavo 1992. Pitäjäjuhlien anti. RL 1992 (4), 19–20.
- Partanen, Raili 1993. Kesämatka Rautuun. RL 1993 (3), 6–7.
- Paukku, Reijo 1968. Mitä Karjala on nykypäivän nuorelle? RL 1968 (4), 10.
- Paukku, T. 1966. Historian arvostelua. RL 1966 (1), 8–9.
- Pusa, Niilo 1959. Kotiseudun muistot talteen. RL 1959 (2), 11–12.
- Pusa, Niilo 1960. Raudun historia. RL 1960 (6), 2.
- Pusa, Niilo 1963. Rautu-juhlassa 14.7.1963 pidetty juhlapuhe. RL 1963 (7), 4–5.
- Pusa, Niilo 1967. Rautulaisuuden säilyttäminen RL 1967 (3), 2, 4–5.
- Pusa, Niilo 1994. Karjalan palauttaminen. RL 1994 (1), 2–3.
- Pätynen, Pirkko 1992. Orjansaaren ojan varrella kesäkuussa -92. RL 1992 (4), 15–16.
- Rastas, Kauko ja Pusa, Niilo 1963. Vetoamus nuoren polven rautulaisille RL 1963 (6), 4.
- Ristilä-Toikka, Marjo 2013a. Hevoskärrtiin syntyneelle sotaorvolle juuret ovat tärkeitä. RL 2013 (2), 11.
- Ristilä-Toikka, Marjo 2013b. Minna Haukan juuret ovat Huuhdissa. Kotiseutumatkat sytyttivät kiinnostuksen Karjalaan. RL 2013 (2), 4–5.
- Räty, Seija 2014. Savossa syntynyt Seija – juuret syvällä Karjalassa RL 2014 (4), 15–16.
- Tanhua, Elina 2012a. Reikä päässä pieneni: Rautu täytti tyhjän tilan RL 2012 (4), 16–18.

- Tanhua, Elina 2012b. Anna Kampschulte esivanhempiensä kunnailla. RL 2012 (6), 9.
- Tervämäki, Helena 1994. Kotiseutumatka Rautuun. RL 1994 (1), 23.
- Tiainen, Bruno J. 1980. Karjalaisuus lehdissä ja matineoissa. RL 1980 (1), 9–10.
- Vesalainen, Jouko 2014. Ensimmäisellä Raudun matkallani. RL 2014 (1), 149.
- Virolainen, Valto 1993a. Tuumailuja ja toivomuksia. RL 1993 (3), 8.
- Virolainen, Valto 1993b. Suvenmäen koulupiiriläiset Karjalan kunnailla. RL 1993 (3), 19–21.
- [Äikäs], Anja & Reino 1994. Palkealan koulupiiriläiset tekivät siivousmatkan Rautuun. RL 1994 (4), 12–13.

Muut siirtokarjalaisten lehdet

- Koiviston Viesti 2007–2014
- Kurkijokelainen 1949–1977
- Suvannon seutu 1957–2014
- Räisäläinen 2004–2016
- Viipurin pitäjäläinen 2006–2016

Muut painetut lähteet

- Hietanen, Silvo 2014. Karjalainen sanomalehdistö evakossa. Karjalan Kunnat 2014 (4), 20–21.
- Ihalainen, Hannes (toim.) 1950. Entinen Rautu. Koviin kohtaloiden ja rakkaiden muistojen pitäjä Karjalan Kannaksella. Pieksämäki: Muistojulkaisutoimikunta.
- Jäske, Eros (toim.) 1991. Rautu ja rautulaiset III. Historiaa ja kansanelämää. [Mikkeli]: Rautulaisten pitäjöseura ry.
- Kähäri, Matti 1965. Raudun historia. [Mikkeli]: Raudun Historiatoimikunta.
- Lehto, Liisa (toim.) 2010. Kaipaus Karjalaan. Matkoja kotiseudulle. Kansanelämän kuvauksia 76. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lindroos, Timo 2016. Pitäjaseuroilla on tärkeä tehtävä: Elävä karjalaisuus ja perinteen vaaliminen. Karjalan Kunnat 2016 (1), 40–41.
- Sappinen, Eero 1991. Nykyajan rautulaisuudesta. Teoksessa Jäske, E. (toim.), Rautu ja rautulaiset III. Historiaa ja kansanelämää. [Mikkeli]: Rautulaisten pitäjöseura ry, 518–520.

- Aalto, Eeva-Liisa & Santonen, Pirjo 1985. Millainen on paikallislehti? Teoksessa Aalto, Eeva-Liisa ym., Paikallislehdistön historia. Tommila, Päiviö (toim.), Suomen lehdistön historia 4. Kuopio: Kustannuskiila Oy, 11–18.
- Aapola, Sinikka & Kaarninen, Mervi 2004. Monimuotoinen nuorisokulttuuri. Teoksessa Saarikangas, Kirsi ym. (toim.), Suomen kulttuurihistoria 4. Koti, kylä, kaupunki. Helsinki: Tammi, 425–433.
- Ahponen, Pirkkoliisa 2012. Kurjala vai kultala? Opiskelijat Sortavalan-matkalla vuonna 2007. Teoksessa: Fingerroos, Outi & Häyrynen, Maunu (toim.), Takaisin Karjalaan. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1250, Tiede. Helsinki: SKS, 133–153.
- Fingerroos, Outi 2007. Uuskareliaanit nyky-Karjalassa. Teoksessa: Fingerroos, Outi & Loipponen, Jaana (toim.), Nykytulkintojen Karjala. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 91. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 16–32.
- Fingerroos, Outi 2010. Karjala utopiana. Nykykulttuurin tutkimuksen julkaisuja 100. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Fingerroos, Outi 2012. Karjalan kysymyksen kolme aaltoa. Teoksessa Fingerroos, Outi & Häyrynen, Maunu (toim.), Takaisin Karjalaan. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1250, Tiede. Helsinki: SKS, 23–45.
- Heinonen, Visa 2003. Nuoriso mainonnan kohteena – kovaa menoa ja meininkiä. Teoksessa Peltonen, Matti ym. (toim.), Arkinen kumous. Suomalaisen 60-luvun toinen kuva. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 849. Helsinki: SKS, 113–133.
- Heinonen, Visa 2005. Kultainen 60-luku. Teoksessa Karisto, Antti (toim.), Suuret ikäluokat. Tampere: Vastapaino, 145–166.
- Heinonen, Visa 2008. Vapaa-aika, matkailu, harrastukset. Teoksessa Häggman, Kai ym. (toim.), Suomalaisen arjen historia 4. Hyvinvoinnin Suomi. Helsinki: Weilin+Göös, 110–125.
- Kaarninen, Pekka 2003. Kurittomat sukupolvet vanhoissa suomalaissa elokuvissa. Teoksessa Aapola, Sinikka & Kaarninen, Mervi (toim.), Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 909. Helsinki: SKS, 421–439.
- Kallio, Veikko 1992. Katsaus aikakauslehdistön kehitykseen vuoden 1955 jälkeen. Teoksessa Tommila, Päiviö ym., Aikakauslehdistön kehityslinjat. Tommila, Päiviö (toim.), Suomen lehdistön historia 10. Kuopio: Kustannuskiila Oy, 290–306.
- Kallioniemi, Kari 2003. Nuorisokuvat, populaarikulttuuri ja suomalaisuus. Teoksessa Aapola, Sinikka & Kaarninen, Mervi (toim.), Nuoruuden vuo-

- sisata. Suomalaisen nuorison historia. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 909. Helsinki: SKS, 481–495.
- Kilpiö, Kaarina 2003. Musiikki nuorisomainonnassa – fantasiaista elämäntyyliin. Teoksessa Peltonen, Matti ym. (toim.), Arkinen kumous. Suomalaisen 60-luvun toinen kuva. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 849. Helsinki: SKS, 134–157.
- Kirves, Jenni 2015. Elämä omiin käsiin. Traumoista selviytymiseen. Teoksessa Kivimäki, Ville & Hytönen, Kirsi-Maria (toim.), Rauhaton rauha. Suomalaiset ja sodan päättymisen 1944–1950. Tampere: Vastapaino, 257–282.
- Kostiainen, Auvo 1995. Massaturismin historiallinen synty. Teoksessa Kostiainen Auvo & Korpela, Katriina (toim.), Mikä maa, mikä valuutta. Julkaisuja n:o 35. Turku: Turun yliopiston historian laitos, 9–27.
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa 2012. Takaisin evakkotielle. Kävelyvaellus muistojen herättäjänä. Teoksessa Fingerroos, Outi & Häyrynen, Maunu (toim.), Takaisin Karjalaan. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1250, Tiede. Helsinki: SKS, 157–175.
- Lehto, Liisa & Timonen, Senni 1993. Kertomus matkasta kotiin. Karjalaiset vieraina omilla maillaan. Teoksessa: Laaksonen Pekka & Mettomäki, Sirkka-Liisa. (toim.), Kauas on pitkä matka. Kirjoituksia kahdesta kotiseudusta. Kalevalaseuran vuosikirja 72. Helsinki: SKS, 88–105.
- Loipponen, Jaana 2007. Karjala-orientalismistani, soteleskistä, menetyksistä, tarinoista. Teoksessa Fingerroos, Outi & Loipponen, Jaana (toim.), Nykytulkintojen Karjala. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 91. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 184–201.
- Lähteenmäki, Maria & Ruotsala, Helena 2007. Matkalla pohjoiseen – lappilaisuuden ja karjalaisuuden konstruktioita. Teoksessa Fingerroos, Outi & Loipponen, Jaana (toim.), Nykytulkintojen Karjala. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 91. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 229–250.
- Puuronen, Vesa 2003. Pihasakeista alakulttuureihin. Nuorten ryhmätoiminta Suomessa 1900-luvun jälkipuoliskolla. Teoksessa Aapola, Sinikka & Kaarninen, Mervi (toim.), Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 909. Helsinki: SKS, 373–395.
- Raivo, Petri J. 2007. Unohdettu ja muistettu suomalainen Karjala. Teoksessa Fingerroos, Outi & Loipponen, Jaana (toim.), Nykytulkintojen Karjala. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 91. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 55–74.
- Raninen-Siiskonen, Tarja 1999. Vieraana omalla maalla. Tutkimus karjalaisen siirtoväen muistelukerronnasta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 766. Helsinki: SKS.

- Santonen, Pirjo 1985. Kasvun vuosikymmenet. Teoksessa Aalto, Eeva-Liisa ym., Paikallislehdistön historia. Tommila, Päiviö (toim.), Suomen lehdistön historia 4. Kuopio: Kustannuskiila Oy, 107–239.
- Suoninen, Marja 2000. Suomalaiset populaarikulttuurin määrittäjinä. Teoksessa Salmi, Hannu & Kallioniemi, Kari (toim.), Pohjan tähteet. Populaarikulttuurin kuva suomalaisuudesta. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy, 285–320.
- Waris, Heikki ym. 1952, Siirtoväen sopeutuminen. Tutkimus Suomen karjalaisen siirtoväen sosiaalisesta sopeutumisesta. Helsinki: Otava.